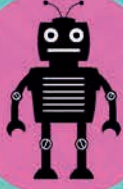

ગુજરાતી
સાહિત્યભારતી
ધોરણ-દસમું

ભારતનું સંવિધાન

ભાગ ૪ ક

નાગરિકોના મૂળભૂત કર્તવ્યો

અનુચ્છેદ ૫૧ ક

મૂળભૂત કર્તવ્ય - ભારતના પ્રત્યેક નાગરિકનું એ કર્તવ્ય છે કે તેણે -

- (ક) દરેક નાગરિકે સંવિધાનનું પાલન કરવું. સંવિધાનના આદર્શો, રાષ્ટ્રધ્વજ અને રાષ્ટ્રગીતનો આદર કરવો.
- (ખ) સ્વાતંત્ર્ય ચળવળની પ્રેરણા આપનારા આદર્શોનું પાલન કરવું.
- (ગ) દેશના સાર્વભૌમત્વ, એકતા અને અખંડતા સુરક્ષિત રાખવા પ્રયત્નશીલ રહેવું.
- (ઘ) આપણા દેશનું રક્ષણ કરવું, દેશની સેવા કરવી.
- (ઙ) દરેક પ્રકારના ભેદભાવને ભૂલીને એકતા અને બંધુત્વની ભાવના વિકસાવવી. સ્ત્રીઓના સન્માનને ઠેસ પહોંચાડનારી પ્રથાઓનો ત્યાગ કરવો.
- (ચ) આપણી સંમિશ્ર સંસ્કૃતિના વારસાનું જતન કરવું.
- (છ) નૈસર્ગિક પર્યાવરણનું જતન કરવું. સજીવ પ્રાણીઓ પ્રત્યે દયાભાવ રાખવો.
- (જ) વૈજ્ઞાનિક દષ્ટિ, માનવતાવાદ અને જિજ્ઞાસાવૃત્તિ કેળવવી.
- (ઝ) સાર્વજનિક માલમત્તાનું જતન કરવું. હિંસાનો ત્યાગ કરવો.
- (ઞ) દેશની ઉત્તરોત્તર પ્રગતિ માટે વ્યક્તિગત તેમજ સામૂહિક કાર્યમાં ઉત્તમતા-શ્રેષ્ઠતાનું સ્તર જાળવી રાખવાનો પ્રયત્ન કરવો.
- (ટ) ૬થી ૧૪ વય જૂથના બાળકોને તેમના વાલીએ શિક્ષણની તક પૂરી પાડવી.

શાસન નિર્ણય ક્રમાંક : અભ્યાસ - 2116/(પ્ર.ક.43/16) એસડી-4 દિનાંક 25-4-2016 અન્વયે સ્થાપિત થયેલ સમન્વય સમિતિની દિનાંક 29-12-2017 રોજની બેઠકમાં આ પાઠ્યપુસ્તક નિર્ધારિત કરવાની માન્યતા આપવામાં આવી છે.

ગુજરાતી
સંયુક્ત
સાહિત્યભારતી
ધોરણ-દસમું

મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય પાઠ્યપુસ્તક નિર્મિતિ અને અભ્યાસક્રમ સંશોધન મંડળ, પુણે - 411 004.

7CMT5V

તમારાં સ્માર્ટફોનમાં DIKSHA App દ્વારા પાઠ્યપુસ્તકનાં પહેલા પાનાં પરના Q.R. Codeથી ડિજિટલ પાઠ્યપુસ્તક અને દરેક પાઠમાં આપેલા Q.R. Codeથી તે સંબંધિત પાઠનાં અધ્યયન-અધ્યાપન માટે ઉપયોગી દૃશ્ય-શ્રાવ્ય સાહિત્ય ઉપલબ્ધ થશે.

પ્રથમાવૃત્તિ : ૨૦૧૮ © મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય પાઠ્યપુસ્તક નિર્મિતિ અને અભ્યાસક્રમ સંશોધન મંડળ, પુણે ૪૧૧ ૦૦૪.
પુનર્મુદ્રણ : ૨૦૨૧ મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય પાઠ્યપુસ્તક નિર્મિતિ અને અભ્યાસક્રમ સંશોધન મંડળ પાસે આ પુસ્તકના બધા હક્ક રહેશે. આ પુસ્તકનો કોઈપણ ભાગ સંચાલક, મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય પાઠ્યપુસ્તક નિર્મિતિ અને અભ્યાસક્રમ સંશોધન મંડળની લેખિત પરવાનગી વગર છાપી શકાશે નહિ.

ગુજરાતી ભાષા સુશ્રી કલ્પના મહેતા, અધ્યક્ષ
સમિતિ સદસ્ય : ડૉ. મધુ સંપટ
શ્રીમતી ભગવતી પંડ્યા
શ્રીમતી પ્રતિમા પંડ્યા
ગુજરાતી સુશ્રી ઇલા શુક્લ
અભ્યાસ બૂથ : શ્રીમતી સ્મિતા દવે
શ્રીમતી જ્યોતિ ખખ્ખર
નિમંત્રિત : શ્રી. પ્રફુલ આર. શાહ
શ્રીમતી જનક દાવડા
શ્રીમતી હીના લિલાણી
શ્રીમતી વંદના પંચાલ
શ્રીમતી જિજ્ઞા કાપડિઆ
શ્રીમતી મંજરી ગુમાસ્તે
શ્રીમતી ઉર્મિલા શાહ
શ્રીમતી ધર્મિકા ધીરન દોશી
શ્રી. ધીરન મનસુખલાલ દોશી
સદસ્ય-સંયોજક : શ્રીમતી કેતકી નિતેશ જાની

સંયોજન પ્રમુખ : શ્રીમતી કેતકી નિતેશ જાની
વિશેષાધિકારી, ગુજરાતી વિભાગ
પાઠ્યપુસ્તક મંડળ, પુણે-૦૪.

નિર્મિતિ : શ્રી. સચ્ચિદાનંદ આફળે
મુખ્ય નિર્મિતિ અધિકારી
શ્રી. રાજેન્દ્ર ચિંદરકર
નિર્મિતિ અધિકારી
શ્રી. રાજેન્દ્ર પાંડલોસકર
સહાયક નિર્મિતિ અધિકારી
મુખપૃષ્ઠ અને ચિત્ર : શ્રી સંજયભાઈ પટેલ
અક્ષરાંકન : સમર્થ ગ્રાફિક્સ,
પરર, નારાયણ પેઠ, પુણે-૩૦.
કાગળ : 70 GSM Creamwove
મુદ્રણાદેશ :
મુદ્રક :

પ્રકાશક : શ્રી. વિવેક ગોસાવી, નિયંત્રક
પાઠ્યપુસ્તક નિર્મિતિ મંડળ,
પ્રભાદેવી, મુંબઈ - ૨૫.

પ્રસ્તાવના

પ્રિય વિદ્યાર્થી મિત્રો,

ધોરણ-૧૦માં આપનું સ્વાગત છે...! આ પુસ્તકને આપની સમક્ષ મૂકતાં અમે હર્ષની લાગણી અનુભવીએ છીએ.

ગુજરાતી ભાષાના માધ્યમ દ્વારા વિચારો વ્યક્ત કરવા માટે શબ્દસંપત્તિ બહોળી હોવી જરૂરી છે. સરળ વ્યાકરણ અને કૃતિયુક્ત સ્વાધ્યાયો આપની ભાષાભિવ્યક્તિ સમૃદ્ધ બનાવશે.

સર્વધર્મ સમભાવ, દેશપ્રેમ, કુટુંબપ્રેમ, ભારતનો સાંસ્કૃતિક વારસો, પર્યાવરણ, સકારાત્મક અભિગમ, હળવું હાસ્ય, બચત કરવાની વૃત્તિ, આપત્તિનો સામનો કરવાની શક્તિ, સંવેદનશીલતા વ્યક્ત કરતી કૃતિઓને અહીં સમાવિષ્ટ કરવામાં આવી છે.

પ્રત્યેક પાઠ/કાવ્યના અંતે આપેલા વૈવિધ્યપૂર્ણ સ્વાધ્યાયો તેમજ ઉપક્રમોને લીધે તમારી સર્જનશક્તિને વેગ મળશે. શબ્દોના અર્થ, જોડશબ્દ, સહસંબંધ જેવી કૃતિઓને લીધે 'શબ્દકોશ' વાપરવાની તમને ટેવ પડશે. વિશેષવાંચન તમને વાંચન તરફ વાળશે અને લેખન કૌશલ્ય તમારી લેખન રુચિ વધારશે. આમ મૂળભૂત ભાષિક કૌશલ્યો વિકસાવવાનો અહીં પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો છે. પાઠ્યપુસ્તક અને આધુનિક તંત્રજ્ઞાનનો તમે સમન્વય સાધી શકો છો. સ્વાધ્યાયમાં વિવિધતા અને રુચિ પરીક્ષામાં ઉત્તમ ગુણ પ્રાપ્ત કરવાનો મોકો આપશે.

આ પાઠ્યપુસ્તકના અધ્યયન બાદ અપેક્ષિત ક્ષમતાઓ તમે પ્રાપ્ત કરશો એવો વિશ્વાસ છે. પુસ્તકમાંનાં પ્રકલ્પો આનંદદાયી અને જ્ઞાનવર્ધક છે. જે આપની સૃજનશક્તિ અને કલ્પનાશક્તિમાં વધારો કરશે જ !! Q.R. Code દ્વારા દરેક કૃતિ સંબંધી વધુ માહિતી માટે દૃશ્ય-શ્રાવ્ય સાહિત્ય ઉપલબ્ધ થશે, જે અભ્યાસ માટે ચોક્કસ ઉપયોગી હશે. આપના જીવનની પ્રથમ જાહેર અને મહત્વની પરીક્ષા માટે આપ સહુને અંતરની શુભેચ્છાઓ !

આપના સૂચનો અને પ્રતિભાવો આવકાર્ય છે.

પુણે

દિનાંક : ૧૮ માર્ચ ૨૦૧૮, ગુડી પડવો

(ડૉ. સુનિલ મગર)

ભારતીય સૌર દિનાંક :

સંચાલક

૨૭ ફાગણ, ૧૯૩૯

મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય પાઠ્યપુસ્તક નિર્મિતિ
અને અભ્યાસક્રમ સંશોધન મંડળ, પુણે.

ભારતનું સંવિધાન

આમુખ

અમે ભારતના લોકો ભારતને એક સાર્વભૌમ સમાજવાદી
બિનસાંપ્રદાયિક લોકતંત્રાત્મક પ્રજાસત્તાક તરીકે સંસ્થાપિત
કરવાનો

તથા તેના સર્વ નાગરિકોને :

સામાજિક, આર્થિક અને રાજકીયન્યાય
વિચાર, અભિવ્યક્તિ, માન્યતા,
ધર્મ અને ઉપાસનાનીસ્વતંત્રતા
દરજા અને તકનીસમાનતા
પ્રાપ્ત થાય તેમ કરવાનો

અને તેઓ સર્વમાં

વ્યક્તિનું ગૌરવ અને રાષ્ટ્રની

એકતા અને અખંડતા સુદૃઢ કરે એવીબંધુતા

વિકસાવવાનો

ગંભીરતાપૂર્વક સંકલ્પ કરીને

અમારી સંવિધાનસભામાં ૨૬ નવેમ્બર, ૧૯૪૯ના રોજ
આથી આ સંવિધાન અપનાવી, તેને અધિનિયમિત કરી
અમને પોતાને અર્પિત કરીએ છીએ.

રાષ્ટ્રગીત

જનગણમન - અધિનાયક જય હે

ભારત - ભાગ્યવિધાતા.

પંજાબ, સિંધુ, ગુજરાત, મરાઠા,

દ્રાવિડ, ઉત્કલ, બંગ,

વિંધ્ય, હિમાચલ, યમુના, ગંગા,

ઉચ્છલ જલધિતરંગ,

તવ શુભ નામે જાગે, તવ શુભ આશિષ માગે,

ગાહે તવ જયગાથા.

જનગણ મંગલદાયક જય હે,

ભારત - ભાગ્યવિધાતા.

જય હે, જય હે, જય હે,

જય જય જય, જય હે.

પ્રતિજ્ઞા

ભારત મારો દેશ છે. બધા ભારતીયો મારાં ભાઈબહેન છે.

હું મારા દેશને ચાહું છું અને તેના સમૃદ્ધ અને વૈવિધ્યપૂર્ણ વારસાનો મને ગર્વ છે. હું સદાય તેને લાયક બનવા પ્રયત્ન કરીશ.

હું મારાં માતાપિતા, શિક્ષકો અને વડીલો પ્રત્યે આદર રાખીશ અને દરેક જણ સાથે સભ્યતાથી વર્તીશ.

હું મારા દેશ અને દેશબાંધવો પ્રત્યે વફાદારી રાખવાની પ્રતિજ્ઞા લઉં છું. તેમનાં કલ્યાણ અને સમૃદ્ધિમાં જ મારું સુખ સમાયેલું છે.

અપેક્ષિત અધ્યયન ક્ષમતા

ક્ષેત્રો	અપેક્ષિત ક્ષમતા
૧. શ્રવણ	<ul style="list-style-type: none"> ● શાળા-ઘર-પરિસરમાં થતા અનૌપચારિક સંભાષણ સાંભળે અને સમજે. ● કવિતાનો લય-તાલ સમજે અને સાંભળે. ● સંવાદો અને પ્રસંગ સમજપૂર્વક સાંભળે ● બોલીભાષા અને પ્રમાણભાષાનો ભેદ સમજે. ● સંદેશવહનના માધ્યમ દ્વારા વિવિધ સમાચારો સાંભળે અને સમજે તેમજ દેશની વર્તમાન પરિસ્થિતિથી વાકેફ રહે.
૨. ભાષણ-સંભાષણ	<ul style="list-style-type: none"> ● આરોહ-અવરોહ સાથે કાવ્યપઠન કરે. ● સૂર-તાલ સાથે પ્રાર્થના ગાય. ● શાળામાં આયોજિત વિવિધ કાર્યક્રમોમાં સૂત્રસંચાલન કરે. ● જૂથચર્ચામાં ભાગ લે. પોતાના વિચારો અસ્ખલિતપણે રજૂ કરે. ● આપેલા વિષય પર વક્તવ્ય આત્મવિશ્વાસપૂર્વક રજૂ કરે. ● શબ્દો, શબ્દસમૂહ કે રૂઢિપ્રયોગોનો વ્યવહારમાં સહજ ઉપયોગ કરે.
૩. વાંચન	<ul style="list-style-type: none"> ● વાંચનમાં ગતિ વધારે. ● અસ્ખલિત શુદ્ધ ઉચ્ચારસહિત વાંચન કરે. ● યોગ્ય ગતિમાં સમજપૂર્વક વિરામચિહ્નો સાથે પ્રકટવાચન કરે, નિબ્ધનંદ માટે વાંચે. ● મૂકવાચન કરે. ● ગુજરાતી શબ્દકોશ વાંચીને વર્ણાક્ષરોના ક્રમ ઓળખે.
૪. લેખન	<ul style="list-style-type: none"> ● સ્વમત લેખિત રૂપે રજૂ કરે. ● લેખનના નિયમાનુસાર શુદ્ધ લેખન કરે. ● મુદ્દા પરથી વાર્તા, નિબંધ લેખન, પ્રવાસવર્ણન કરે. ● ગદ્યાંશ પરથી પ્રશ્નો બનાવે. ● આત્મસાત કરેલા શબ્દભંડોળનો લેખનમાં ઉપયોગ કરે. ● સુવાચ્ય અક્ષરે સ્પષ્ટ લેખન કરે. ● અંગ્રેજીમાંથી ગુજરાતીમાં અનુવાદ કરે. ● પત્રલેખન કરે.
૫. અધ્યયન કૌશલ્ય (આકલન)	<ul style="list-style-type: none"> ● ગુજરાતી ભાષા સાથે અન્ય ભાષા શીખવાનો અભિગમ કેળવે. ● પાઠ્યાંશ કે કાવ્યાંશના વાંચન બાદ થયેલી સ્વાનુભૂતિ પ્રગટ કરી શકે. ● કલ્પનાશક્તિના વિકાસ દ્વારા સર્જનશક્તિ ખીલે. ● સ્વયં-મૂલ્યમાપનની ક્ષમતા વિકસે. ● સંસ્કાર પોષક સાહિત્યવાંચનનો અભિગમ કેળવે. ● ગુજરાતી ભાષાની વિવિધ વેબસાઈટની માહિતી મેળવી તેનો સંદર્ભ તરીકે ઉપયોગ કરે. ● સંગણકમાં ગ્રાફ્સ, આલેખ, P.P.T., વર્ડ-આલેખ વગેરેનો ઉપયોગ સમજી શકે.
૬. ભાષિક સમજ (ભાષાભ્યાસ)	<ul style="list-style-type: none"> ● આગલા ધોરણની ભાષિક સમજનું પુનરાવર્તન કરે. ● શબ્દસંપત્તિ :- શબ્દસમૂહ માટે એક શબ્દ, સમાનાર્થી, વિરોધાર્થી, જોડણી અર્થભેદ, જાતિ બદલો, શબ્દ અંતાક્ષરી લખે. ● જોડ શબ્દ, જૂથમાં ન બેસતા શબ્દો, અંગ્રેજી શબ્દો શોધવા, વર્ણાક્ષર મુજબ ગોઠવો વગેરે લખે. ● વિશેષણ ઓળખે. ● વચન બદલીને લખે. ● રૂઢિપ્રયોગનો યોગ્ય અર્થ તેમજ વાક્યમાં ઉપયોગ કરે; સંધિનો વિગ્રહ કરે. ● વાક્યના પ્રકારો ઓળખે.

અનુક્રમણિકા

પદ્ય વિભાગ

ક્રમ	કવિતા/પાઠનું નામ	કવિ/લેખકનું નામ	પૃષ્ઠ ક.	અપેક્ષિત પીરિઅડ
૧.	વૈષ્ણવજન ★ વિશેષ વાંચન - ઊજવણી	નરસિંહ મહેતા દીપક ત્રિવેદી	૧ ૪	૦૩ ૦૨
૨	અંધેરી નગરી ★ વિશેષ વાંચન - દીવાદાંડી	દલપતરામ પ્રહલાદ પારેખ	૫ ૧૦	૦૫ ૦૨
૩.	જય ! જય ! ગરવી ગુજરાત ! ★ વિશેષ વાંચન - ચિરકાળના મિત્રો	નર્મદ સુરેશ દલાલ	૧૧ ૧૫	૦૪ ૦૨
૪.	ગાજે છે રાનમાં ★ વિશેષ વાંચન - વા વા વંટોળિયા !	ધ્રુવ ભટ્ટ જગદીપ વીરાણી	૧૬ ૧૯	૦૨ ૦૨
૫.	દિવાળી ★ વિશેષ વાંચન - બંદર છો દૂર છે !	અનિલ ચાવડા સુંદરજી બેટાઈ	૨૦ ૨૩	૦૨ ૦૨
૬.	ઝાડની વ્યથા ★ વિશેષ વાંચન - જોઈએ છે એક ઝાડ !	વિવેક ટેલર એષા દાદાવાળા	૨૪ ૨૭	૦૩ ૦૨

ગદ્ય વિભાગ

૧.	નિક' વૉયચીક ★ વિશેષ વાંચન - વિન્ની હાર્લો	સંકલિત સંકલિત	૨૯ ૩૪	૦૫ ૦૨
૨.	ફરી આવો ફીરેન ★ વિશેષ વાંચન - પ્રત્યેક કાર્યને તમારા પડછાયાથી દૂર રાખો	તારક મેહતા ડૉ. ચંદ્રકાંત મહેતા	૩૬ ૪૨	૦૫ ૦૨
૩.	બચત કરશો તો બચશો ★ વિશેષ વાંચન - બચત અને રોકાણ વચ્ચેનો તફાવત	જયેશ ચિત્તલિયા સંકલિત	૪૩ ૪૯	૦૫ ૦૨
૪.	દેશભક્ત જગદુશા ★ વિશેષ વાંચન - 'ઈ તો સાંચડી રોપી છે !'	રમણલાલ સોની પ્રદ્યુમ્ન તન્ના	૫૦ ૫૭	૦૫ ૦૨
૫.	નીલાનું અલૂણાવ્રત ★ વિશેષ વાંચન - સ્વચ્છતાને જ્યાં ધર્મથી પણ વધુ મહત્ત્વ અપાય છે.	તરલા ભાટિયા આશુ પટેલ	૫૯ ૬૪	૦૫ ૦૨
૬.	મંગળસૂત્ર ★ વિશેષ વાંચન - એકલો	કિસનસિંહ ચાવડા જયન્ત પાઠક	૬૫ ૭૦	૦૫ ૦૨
●	લેખન કૌશલ્ય માટે માર્ગદર્શક સ્તંભ ૧ અને ૨		૭૨	